

ตอนที่ ๑

การจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

๑. เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก เพื่อให้คนในสังคมไทยมีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ แก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ประกอบกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีนโยบายส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นชาติไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดอง สามานฉันท์ เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคมไทย นอกจากนี้ ยังได้กำหนดค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ เพื่อสร้างคนไทยให้เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เข้มแข็งเจริญรุ่งเรือง ดังนี้

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
๔. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนในทางตรงและทางอ้อม
๕. รักษาวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทยอันดีงาม
๖. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
๗. เข้าใจ เรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่
๙. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๑๐. รู้จักดำรงตนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่าย จ्ञาหน่าย ขยายกิจการเมื่อมีความพร้อมโดยมีภูมิคุ้มกันที่ดี
๑๑. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา
๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและชาติมากกว่าประโยชน์ของตนเอง

เพื่อให้การพัฒนาการเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองเป็นไปตามนโยบายและค่านิยมหลัก ๑๒ ประการดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ทั้งในชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกเหนือจากที่สถานศึกษาจะต้องจัดการเรียนการสอนสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งจัดเป็นรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม อยู่แล้ว โดยได้กำหนดจุดเน้นและขอบข่ายของรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เป็น ๕ จุดเน้น คือ

จุดเน้นที่ ๑ ความเป็นไทย

๑. ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูคตเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)

๒. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณี (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

จุดเน้นที่ ๒ รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ ๓ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๑. การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย
๒. การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ ๔ ความปรองดอง สมานฉันท์

๑. การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งหลากหลาย
๒. การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

จุดเน้นที่ ๕ ความมีวินัยในตนเอง

ข้อสัตุสุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

หลังจากได้กำหนดจุดเน้นและขอบข่ายรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง แล้ว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดผลการเรียนรู้ชั้นปี ผลการเรียนรู้ช่วงชั้น รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง นอกจากนี้ยังได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผลการเรียนรู้และจัดทำคำอธิบายรายวิชา เพื่อให้สถานศึกษานำไปกำหนดเป็นหลักสูตรสถานศึกษาของตนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒. การกำหนดรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง โดยได้ประกาศให้เป็นรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ทั้งนี้ ตามหนังสือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ ศธ ๐๔๐๑๐/ว๑๔๕ ลงวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ และ ที่ ศธ ๐๔๐๑๐/ว๑๒๓๕ ลงวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ และประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การเพิ่มวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ประกาศ ณ วันที่ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้กำหนดให้จัดการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง ดังนี้

ระดับประถมศึกษา จำนวน ๖ รายวิชา รายวิชาละ ๔๐ ชั่วโมง ต่อปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑ เวลาเรียน ๔๐ ชั่วโมง ต่อปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๒ เวลาเรียน ๔๐ ชั่วโมง ต่อปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๓ เวลาเรียน ๔๐ ชั่วโมง ต่อปี

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๔ เวลาเรียน ๔๐ ชั่วโมง ต่อปี

- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑ เวลาเรียน ๒๐ ชั่วโมง (๐.๕ หน่วยกิต)
- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๒ เวลาเรียน ๒๐ ชั่วโมง (๐.๕ หน่วยกิต)
- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๔ เวลาเรียน ๒๐ ชั่วโมง (๐.๕ หน่วยกิต)

๔. คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เล่มนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ครูใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยแบ่งหน่วยการเรียนรู้จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้รายชั่วโมง

คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้เล่มนี้ได้นำเสนอรายละเอียดไว้ครบถ้วนตามแนวทางการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาองค์ความรู้ ตามค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ จุดเน้นการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง ๕ ประการ และเน้นการพัฒนาสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างครบถ้วนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นอกจากนี้ยังได้ออกแบบการเรียนรู้ตามแนวคิด **Backward Design** ดังนั้น ครูควรศึกษาคู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้แล้วปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สถานการณ์ และสภาพของนักเรียน

ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะแบ่งแผนการจัดการเรียนรู้ออกเป็นรายชั่วโมง ซึ่งมีจำนวนมากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระ และในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบดังนี้

๑) **จุดเน้น** เป็นจุดเน้นในการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของชาติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้สำหรับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ซึ่งประกอบด้วย ๕ จุดเน้น คือ ๑) ความเป็นไทย ๒) รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ๓) ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ๔) ความปรองดอง สามานฉันท์ และ ๕) ความมีวินัยในตนเอง

๒) **ผลการเรียนรู้** เป็นผลการเรียนรู้ที่ใช้เป็นเป้าหมายและตรวจสอบนักเรียนหลังจากเรียนจบเนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้นั้น ๆ ซึ่งเป็นผลการเรียนรู้ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้ในแนวทางการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

๓) **สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด** เป็นความคิดรวบยอดของเนื้อหาที่นำมาจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

๔) **สาระการเรียนรู้** เป็นหัวข้อย่อยที่นำมาจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้

๕) **สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน** เป็นส่วนที่บอกจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนภายหลังจากเรียนจบตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ กำหนด ซึ่งมี ๕ ประการ คือ ๑) ความสามารถในการสื่อสาร ๒) ความสามารถในการคิด ๓) ความสามารถในการแก้ปัญหา ๔) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และ ๕) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

๖) **คุณลักษณะอันพึงประสงค์** เป็นส่วนที่บอกคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนภายหลังจากเรียนจบในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ตามที่หลักสูตรกำหนด

๗) **ชิ้นงาน/ภาระงาน** เป็นกิจกรรมที่กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติ ได้แก่ ๑) ภาระงานหรือกิจกรรมที่เน้นขั้นตอนการปฏิบัติและผลงาน ๒) ภาระงานหรือกิจกรรมที่เน้นการสร้างลักษณะนิสัย ๓) ภาระงานที่มีลักษณะประเมินโครงการหรือโครงงาน และ ๔) ภาระงานที่เน้นผลผลิต

๘) **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้** เป็นการตรวจสอบผลการจัดการเรียนรู้ว่าหลังจากจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว นักเรียนมีพัฒนาการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้หรือไม่ และมีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงส่งเสริมในด้านใดบ้าง ดังนั้น ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จึงได้ออกแบบวิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของนักเรียนไว้อย่างหลากหลาย เช่น การทำแบบทดสอบ การตอบคำถามสั้น ๆ การตรวจผลงาน การสังเกตพฤติกรรมทั้งที่เป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม โดยเน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผลการเรียนรู้

วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เหล่านี้ครูสามารถนำไปใช้ประเมินนักเรียนได้ทั้งในระหว่างการจัดการเรียนรู้และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๙) **กิจกรรมการเรียนรู้** เป็นการเสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เนื้อหาในแต่ละเรื่อง โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้ครูนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ๕ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ ๑ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๒ ขั้นจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ ๓ ขั้นขยายความรู้

ขั้นที่ ๔ ขั้นประเมิน

ขั้นที่ ๕ ขั้นสรุปและนำไปใช้

๑๐) **สื่อ/แหล่งการเรียนรู้** เป็นรายชื่อสื่อการเรียนรู้ทุกประเภทที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่อบุคคล เช่น หนังสือ เอกสารความรู้ รูปภาพ อินเทอร์เน็ต วิกิพีเดีย

๑๑) **บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้** เป็นส่วนที่ให้ครูบันทึกผลการจัดการเรียนรู้ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรเกิดขึ้นบ้าง ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคนั้นอย่างไร สิ่งที่ไม่ได้ปฏิบัติตามแผนมีอะไรบ้าง และข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไป

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง นอกจากจะจัดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้แล้ว จะต้องจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนทั้ง ๕ ประการ คือ

๑) **ความสามารถในการสื่อสาร** เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษา ถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

๒) ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

๓) ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

๔) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

๕) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ มีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

นอกจากนี้ยังจะต้องนำคำนิยามหลัก ๑๒ ประการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์มาพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกด้วย

การวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีการกำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้ การลำดับบทเรียน รวมทั้งสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจงนั้นจะประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อครูได้มีการกำหนดผลลัพธ์ปลายทาง หลักฐาน และวิธีการวัดและประเมินผลที่แสดงว่านักเรียนมีผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้อย่างแท้จริงแล้ว การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นเพียงสื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายความสำเร็จที่ต้องการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ถ้าครูมีเป้าหมายที่ชัดเจนก็จะช่วยทำให้การวางแผนการจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถทำให้นักเรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่กำหนดไว้ได้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จได้ครูจะต้องค้นหาสื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียน กิจกรรมที่กำหนดขึ้นควรเป็นกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้นักเรียนสามารถสร้างและสรุปเป็นความคิดรวบยอดและหลักการที่สำคัญของสาระที่เรียนรู้ ก่อให้เกิดความเข้าใจที่คงทน รวมทั้งความรู้ลึกและคำนิยามที่ดีไปพร้อม ๆ กับทักษะความชำนาญ

๕. เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามจุดเน้นทั้ง ๕ นั้น ผู้สอนต้องใช้กระบวนการคิดที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจะต้องใช้กระบวนการ เทคนิค วิธีสอนที่มีขั้นตอนเน้นสู่การปฏิบัติจริง ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

พื้นฐานได้กำหนดผลการเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจนที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย ผู้สอนจึงควรแสวงหาและเลือกใช้กระบวนการ เทคนิค วิธีสอนอย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามประสงค์จะต้องจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การฝึกปฏิบัติจริง และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อการป้องกันและแก้ปัญหา ดังนั้น การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ในคู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เล่มนี้จึงยึดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-centered) เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ผสมผสานเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องหรือประเด็นที่สอดคล้องกับชีวิตจริง เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาในองค์รวม เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตของนักเรียน

แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของครูจากการเป็นผู้ชี้แนะหรือถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และส่งเสริมสนับสนุนนักเรียนโดยใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้นักเรียนเกิดการสร้างสรรค์ความรู้และนำความรู้ไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคมไทยที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะกระบวนการคิด ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข

คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เล่มนี้จึงได้นำเสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสม ในที่นี้ได้ประมวลเทคนิคการสอนมาสำหรับให้ผู้สอนใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ เช่น

๕.๑ การจัดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning–BBL)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่อิงผลการวิจัยทางประสาทวิทยา ซึ่งได้เสนอแนะไว้ว่า ตามธรรมชาตินั้นสมองเรียนรู้ได้อย่างไร โดยได้กล่าวถึงโครงสร้างที่แท้จริงของสมองและการทำงานของสมองมนุษย์ที่มีการแปรเปลี่ยนไปตามขั้นของการพัฒนา ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดของการสร้างสรรค์การจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๒ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning–PBL)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ซึ่งในชีวิตประจำวันของเราจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โดยให้นักเรียนร่วมกันแก้ปัญหาภายใต้การแนะนำของครู ให้นักเรียนช่วยกันตั้งคำถามและช่วยกันค้นหาคำตอบ โดยอาจใช้ความรู้เดิมมาแก้ปัญหา หรือศึกษา

ค้นคว้าเพิ่มเติมสำหรับการแก้ปัญหา นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้ามาสรุปเป็นข้อมูลในการแก้ปัญหา แล้วช่วยกันประเมินการแก้ปัญหาเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาลงครั้งต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ตั้งปัญหา ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดข้อสงสัย เช่น ใช้คำถามนำสู่ปัญหา เล่าประสบการณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือสร้างสถานการณ์ให้เกิดปัญหาให้ผู้เรียนคิดคำถาม หรือปัญหา

ขั้นที่ ๒ ตั้งสมมุติฐาน เป็นการคิดวิเคราะห์ปัญหาและคาดคะเนคำตอบ พิจารณาแยกปัญหาออกเป็นปัญหาย่อย แล้วคิดอย่างเป็นระบบ โดยใช้ความรู้ความเข้าใจ ข้อมูล และประสบการณ์เดิมมาคิดแก้ปัญหา คาดคะเนคำตอบ

ขั้นที่ ๓ วางแผนแก้ปัญหา ศึกษาถึงสาเหตุของปัญหา และคิดวิธีการแก้ปัญหาให้ตรงกับสาเหตุ โดยสร้างทางเลือก หรือวิธีการแก้ปัญหาให้หลากหลาย แล้วพิจารณาเลือกวิธีแก้ปัญหาคำตอบที่ดีที่สุด มีความเป็นไปได้มากที่สุด

ขั้นที่ ๔ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ จัดบันทึกข้อมูลที่ได้นำเสนอข้อมูล วิเคราะห์และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดกระทำข้อมูล แล้วนำเสนอ

ขั้นที่ ๕ สรุปผล แปลความหมายระหว่างสาเหตุกับผลที่เกิดขึ้น เพื่อหาคำตอบสมมุติฐาน แล้วจึงสรุปเป็นหลักการ

ขั้นที่ ๖ การตรวจสอบและการประเมินผล นำข้อสรุปมาพิจารณาอีกครั้งว่าข้อสรุปน่าเชื่อถือหรือไม่

๕.๓ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างความตระหนัก

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนสนใจ เอาใจใส่ รับรู้ เห็นคุณค่าของสิ่งที่กำหนดหรือสิ่งที่ศึกษา และเกิดความคิดที่จะหาวิธีแก้ปัญหา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑) สังเกต จัดสถานการณ์ หรือให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ รับรู้ เอาใจใส่ และเห็นคุณค่า

๒) วิเคราะห์วิจารณ์ ผู้สอนนำตัวอย่างสถานการณ์หรือประสบการณ์ตรงมาให้ผู้เรียนจำแนกสาเหตุและพิจารณาผลเสียที่จะเกิดขึ้น

๓) สรุป ให้ผู้เรียนอภิปรายหาข้อมูลและเหตุผล มาสนับสนุนความคิดเห็นของตนเพื่อประเมินคุณค่าของสิ่งที่ศึกษา และกำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนาต่อไป

๕.๔ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างค่านิยม

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมให้แก่ผู้เรียน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑) สังเกต ให้ผู้เรียนสังเกตเหตุการณ์หรือสถานการณ์ แล้วพิจารณาว่า คืออะไร เหมาะสมหรือไม่ ควรอนุรักษ์หรือไม่ เพราะเหตุใด

๒) ประเมินเชิงเหตุผล ให้ผู้เรียนประเมินสิ่งที่กำหนดให้ว่า ดีหรือไม่ เพราะเหตุใด ผู้เรียนชอบหรือไม่ชอบ เพราะเหตุใด

๓) กำหนดค่านิยม ให้ผู้เรียนแสดงความเชื่อและความพอใจการกระทำในสถานการณ์ต่าง ๆ พร้อมแสดงเหตุผล

๔) วางแนวปฏิบัติ ให้ผู้เรียนช่วยกันกำหนดแนวทางปฏิบัติตามที่ผู้เรียนกำหนด ภายใต้การกำกับดูแลของผู้สอน

๕) ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์ เมื่อผู้เรียนเกิดความซื่อสัตย์ก็จะปฏิบัติด้วยความเต็มใจและเห็นคุณค่า

๕.๕ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างเจตคติ

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะต้องแทรกอยู่ในการจัดการเรียนรู้ทุกเนื้อหา เป็นการสร้างความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่เรียน มีขั้นตอนดังนี้

๑) สังเกต ผู้สอนเสนอข้อมูล สถานการณ์ หรือรูปภาพ ให้ผู้เรียนพิจารณาว่ามีความรู้สึกอย่างไร ดีหรือไม่ เช่น ภาพคนจูงเด็กข้ามถนน ภาพคนทิ้งขยะลงบนถนน ว่ารู้สึกอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบ เพราะเหตุใด

๒) วิเคราะห์ ให้พิจารณาผลที่เกิดขึ้น โดยแยกเป็นการกระทำที่เหมาะสม น่าพอใจ หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม ไม่เป็นที่น่าพอใจ

๓) สรุป ผู้เรียนสรุปความรู้สึก ความคิดเห็นด้วยเหตุผลว่าจะเลือกปฏิบัติอย่างไร และคิดว่าแนวความคิดที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร

๕.๖ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ ในการเรียนรู้ ซึ่งมีกระบวนการที่สำคัญคือ

๑) เลือกผู้นำและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ กระบวนการกลุ่มจะต้องมีผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน คือ ผู้นำกลุ่มจะทำหน้าที่นำในความคิด เสนอความคิด ประสานความคิด กระตุ้นให้สมาชิกคิดวางแผน และกำหนดภาระงาน และติดตามเพื่อให้งานสำเร็จ ส่วนผู้ตาม มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอย่างมีเหตุผล มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และต้องช่วยเหลือกัน

๒) วางแผน มีการระดมพลังสมอง กำหนดจุดประสงค์ วางแผนการทำงาน กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ

๓) ปฏิบัติตามแผน สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตามแผนด้วยความรับผิดชอบ

๔) ประเมินผลการปฏิบัติงาน ระหว่างการดำเนินงานตามแผน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกจะต้องติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ เพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

๕) ปรับปรุงและพัฒนา มีการประเมินผลรวมและชื่นชมในผลงานของกลุ่ม หากยังไม่เป็นที่พอใจ หรือได้แนวทางที่ยังไม่เหมาะสมจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

๕.๗ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ (Active Learning)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ทดลองทำด้วยตนเอง เพื่อจะได้เรียนรู้ขั้นตอนของงาน รู้จักวิธีแก้ปัญหาในการทำงาน เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ เกิดความชำนาญจนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว มีขั้นตอนดังนี้

- ๑) สังเกตรับรู้ ให้ผู้เรียนเห็นตัวอย่างที่หลากหลาย จนเกิดความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด
- ๒) ทำตามแบบ ให้ผู้เรียนทำตามตัวอย่างที่เห็นทีละขั้นตอนจากงานที่ง่ายไปสู่งานที่ย่างยาก ซับซ้อนขึ้น
- ๓) ทำโดยไม่มีแบบ ให้ผู้เรียนฝึกทำโดยไม่ต้องดูตัวอย่างทุกขั้นตอนตามลำดับ
- ๔) ฝึกให้ชำนาญ ให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ จนกระทั่งสามารถทำได้ด้วยตนเอง โดยอัตโนมัติจากชิ้นงานเดิม หรือชิ้นงานที่กำหนดขึ้นใหม่

๕.๔ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเกิดความรับรู้ บอกได้ อธิบายได้ และเข้าใจในสิ่งที่เรียนว่าคืออะไร หมายถึงสิ่งใด โดยมีขั้นตอนดังนี้

- ๑) สังเกต ให้ผู้เรียนรับรู้ ศึกษา พิจารณาส่งที่ผู้สอนนำเสนอ ว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น ยกตัวอย่าง ภาพ คำ ข้อความต่าง ๆ ให้ผู้เรียนพิจารณา
- ๒) จำแนกความแตกต่าง ให้ผู้เรียนบอกข้อแตกต่างของสิ่งที่นำมาให้พิจารณาว่าต่างกันอย่างไร
- ๓) หาลักษณะร่วม ให้ผู้เรียนพิจารณาภาพรวมของสิ่งที่สังเกต รับรู้ ว่ามีอะไรที่เหมือนหรือคล้ายกัน เพื่อเป็นแนวทางสรุปเป็นหลักเกณฑ์ วิธีการ คำจำกัดความ หรือนิยามได้
- ๔) ระบุข้อความคิดรวบยอด ให้ผู้เรียนระบุว่าสิ่งที่รับรู้ สิ่งที่กำหนดให้คืออะไร เรียกว่าอะไร หรือมีวิธีการอย่างไร
- ๕) ทดสอบและนำไปใช้ ให้ผู้เรียนนำความรู้ไปทดลอง ทดสอบ สังเกต ทำแบบฝึกหัด ปฏิบัติ หรือตรวจสอบคำตอบว่าใช่หรือไม่ นำไปใช้เพื่อประเมินความรู้

๕.๕ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ (Conflict Situation Skills)

เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่จะเรียนรู้ หรือมีกัลยาณมิตร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ สุมณ อมรวิวัฒน์ ได้เสนอแนวคิดในการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการจัดการเรียนรู้ว่ามี ๔ ขั้นตอน คือ ๑) การรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ๒) การประเมินค่าและประโยชน์ ๓) การเลือกและการตัดสินใจ และ ๔) การปฏิบัติ ซึ่งผู้สอนสามารถนำทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์มาใช้ในการเรียนการสอน ตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนอาจนำเสนอสถานการณ์ซึ่งเกิดขึ้นจริงที่เป็นข่าว ภาพข่าวจากแหล่งต่าง ๆ บทความ หรือกรณีศึกษามากระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตอบคำถาม เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาในเรื่องที่สอดคล้องกับบทเรียน

๒. ขั้นสอน

๑) รวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ ผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ข้อมูล หรือข่าวสารการกระทำที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นปัญหาในครอบครัว โรงเรียน สังคม โดยผู้สอนอาจจะเสนอแนะแหล่งเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๒) ประเมินคุณค่าและประโยชน์ นำความรู้ ข่าวสารข้อมูล หรือสถานการณ์มาศึกษาวิเคราะห์คุณค่า หรือประโยชน์ โดยฝึกให้ผู้เรียนรู้หลักและวิธีการคิดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจะได้วิเคราะห์ได้ว่า สถานการณ์ หรือข้อมูลนั้นมีคุณค่าหรือมีประโยชน์เพียงใด ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เกณฑ์มาตรฐานและค่านิยมของสังคม หรือกรอบทฤษฎีมาเป็นหลักในการวิเคราะห์ การประเมินค่ามีความสำคัญและมีผลต่อการเลือก การตัดสินใจ ผู้สอนจึงควรฝึกผู้เรียนด้วยการจัดทำเป็นแบบฝึกหรือสร้างคำถามเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์

๓) เลือกและการตัดสินใจ หลังจากผู้เรียนได้ประเมินคุณค่าและประโยชน์ของข้อมูลและข่าวสารแล้ว ผู้เรียนจะสามารถเลือกและตัดสินใจได้เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์ดังกล่าวหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

๔) นำไปปฏิบัติ ผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนนำไปปฏิบัติจริง เพื่อจะเกิดการเรียนรู้ว่า เกิดผลดีหรือเกิดประโยชน์อย่างไร ตัดสินใจถูกต้องหรือไม่ แต่บางสถานการณ์อาจไม่เหมาะสมกับผู้เรียนที่จะการนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ก็อาจจะให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความรู้ในแง่ปฏิบัติ ด้วยการสัมภาษณ์บุคคลผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้มีความรู้ หรือผลงานของนักวิชาการที่ได้ทดลองปฏิบัติแล้วเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้เรียน

๓. ขั้นสรุป

ควรให้ผู้เรียนช่วยกันสรุปแนวคิดหรือความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น

๔. ขั้นการวัดและการประเมินผล

ควรใช้วิธีการวัดและการประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ด้วยการกำหนดเครื่องมือวัดและประเมินผล และกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผลให้ชัดเจน

๕.๑๐ การจัดการเรียนรู้แบบสืบสวนสอบสวน (Inquiry Process)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้นักเรียนค้นหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ โดยนักเรียนจะต้องใช้ความสามารถของตนเองคิดค้น สืบเสาะ แก้ปัญหา หรือคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ด้วยตนเอง เป็นการพัฒนาระบวนการคิดระดับสูงให้แก่ผู้เรียน ฝึกให้สังเกต การถาม-ตอบ การสื่อสารเชื่อมโยงบูรณาการการนำเสนอ สร้างองค์ความรู้ โดยมีผู้สอนเป็นผู้กำกับ ควบคุม ให้คำปรึกษา ชี้แนะ ช่วยเหลือ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น และสืบเสาะหาความรู้จากการถาม พยายามหาคำตอบ หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement) เป็นการนำเรื่องที่น่าสนใจ เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น หรือความรู้เดิมที่เรียนมาแล้ว มากระตุ้นเพื่อสร้างคำถามที่จะใช้ในการสำรวจตรวจสอบศึกษา

๒. ขั้นสำรวจและค้นหา (Exploration) กำหนดแนวทางการสำรวจตรวจสอบ ตั้งสมมติฐาน กำหนดทางเลือก แล้วลงมือปฏิบัติเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น ทดลอง กิจกรรมภาคสนาม ศึกษาเอกสารต่าง ๆ

๓. ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปรผล สรุปผล นำเสนอผลสรุป เช่น บรรยายสรุป สร้างแบบจำลอง ฯลฯ

๔. ขั้นขยายความรู้ (Elaboration) เป็นการนำความรู้ใหม่ไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิม ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงกับเรื่องต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้กว้างขึ้น

๕. ขั้นประเมิน (Evaluation) ประเมินการเรียนรู้ ว่านักเรียนมีความรู้อะไรบ้าง อย่างไร และมากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้

๕.๑๑ วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ด้วยการแสดงให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่าง พร้อมการอธิบายการปฏิบัติตามขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระ หลังจากนั้นจึงให้ผู้เรียนซักถาม อภิปราย และสรุปผลการเรียนรู้ การสาธิต อาจเป็นการสาธิตสำหรับผู้เรียนทั้งห้อง การสาธิตสำหรับกลุ่มย่อย หรือการสาธิตเป็นรายบุคคลก็ได้ รูปแบบการสาธิตมีอยู่หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ผู้สอนเป็นผู้สาธิต ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสาธิต ผู้เรียนสาธิตเป็นกลุ่ม ผู้เรียนสาธิตเป็นรายบุคคล หรือวิทยากรสาธิต เป็นต้น ในการจัดการเรียนรู้แบบสาธิตมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นเตรียม จะต้องกำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจน ศึกษาเนื้อหาที่จะสาธิตอย่างละเอียด กำหนดขั้นตอนการสาธิต เตรียมเครื่องมือหรืออุปกรณ์ เตรียมสถานที่สาธิต ทดลองการสาธิตทุกขั้นตอนก่อนสอน จัดเตรียมเอกสารและวิธีการวัดประเมินผล และกำหนดเวลาในการสาธิตให้เหมาะสม

๒. ขั้นสาธิต

๑) บอกจุดประสงค์ ให้ผู้เรียนทราบ

๒) บอกขั้นตอนของกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนทราบวิธีและขั้นตอนการปฏิบัติขณะสาธิต เช่น ตำแหน่งที่ผู้เรียนนั่ง การจดบันทึก การสังเกต การตั้งคำถาม การสรุปขั้นตอนการสาธิต

๓) แนะนำสื่อและแหล่งการเรียนรู้ เพื่อให้ใช้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๔) ดำเนินการสาธิต โดยสาธิตให้ผู้เรียนได้เห็นขั้นตอนอย่างละเอียดเพื่อจะได้เข้าใจ ผู้สอนอาจสาธิตครั้งแรกอย่างช้า ๆ ก่อน แล้วย้อนกลับมาสาธิตให้เร็วขึ้น เพื่อให้เห็นธรรมชาติของการทำงานที่ต่อเนื่อง หรืออาจกลับมาสาธิตเฉพาะบางขั้นตอนที่ซับซ้อน

๕) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสาธิต ผู้สอนอธิบายให้ผู้เรียนฟังไปด้วยระหว่างการสาธิตแต่ละขั้นตอน และอาจตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจยิ่งขึ้น

๓. ขั้นสรุป

๑) ผู้สอนให้ผู้เรียนสรุปขั้นตอนต่าง ๆ จากการสาธิต เพื่อประเมินความเข้าใจของผู้เรียน

๒) ผู้สอนสรุปด้วยการตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้พิจารณาจากขั้นตอนต่าง ๆ ที่สาธิต

๔. ขั้นวัดและประเมินผล

ควรประเมินความรู้ ความเข้าใจของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ หรืออาจให้ผู้เรียนออกมาสาธิตให้เพื่อนดู

๕.๑๒ การจัดการเรียนรู้โดยการแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing)

เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้แสดงบทบาทในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้น โดยอาจกำหนดให้แสดงบทบาทสมมุติที่เป็นพฤติกรรมของบุคคลอื่น หรือแสดงพฤติกรรมในบทบาทของตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ

๖. แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เป็นการตรวจสอบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความสามารถ และมีเจตคติ ตามคุณลักษณะตามกำหนดไว้มากน้อยเพียงใด การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาระหลักของรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ศึกษามุ่งจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากสภาพจริง รวมถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการ ทำให้การวัดและประเมินผลต้องเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งหมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำเพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อนักเรียน เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงจึงมีความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน

หลักการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนในระหว่างการเรียนรู้การสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลและนำไปใช้พัฒนาปรับปรุง แก้ไข และส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ ดังนี้

๑. เน้นกระบวนการประเมินเพื่อพัฒนานักเรียน (Formative Evaluation) และประเมิน เพื่อตัดสินผล (Summative Evaluation) ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านเจตคติ

๒. เน้นการนำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครู และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

๓. เน้นการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประเมินตามสภาพจริง ประเมินการสะท้อนความสามารถ และการแสดงออกของนักเรียน

๔. เน้นการบูรณาการประเมินผลควบคู่ไปกับการเรียนการสอนของครูและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยประเมินจากคุณภาพของงานและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

๕. เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมิน ส่งเสริมให้มีการประเมินตนเอง ประเมินโดยเพื่อนและกลุ่มเพื่อน ครู ผู้ปกครอง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๖. เน้นการประเมินนักเรียน ซึ่งต้องพิจารณาให้ครอบคลุมจากพัฒนาการของนักเรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับชั้นเรียน

การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ในแต่ละครั้ง ครูควรมีการประเมินผลทุกครั้ง ที่จัดการเรียนรู้ โดยทำการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับชั้นเรียนให้ครบทั้ง ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. การประเมินผลก่อนเรียน เป็นการตรวจสอบความรู้เดิมของนักเรียนว่า มีพื้นฐานความรู้เรื่อง ที่กำลังจะเรียนมากน้อยเพียงใด แต่ละคนมีความรู้แตกต่างกันหรือไม่ เพื่อจะได้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับ นักเรียนได้เหมาะสมและถูกต้องต่อไป

๒. การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินขณะกำลังทำการสอนไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วมีการ ตั้งคำถามให้นักเรียนตอบหรืออธิบาย หรือตอบในแบบฝึกทักษะหรือแบบทดสอบ ครูและนักเรียนร่วมกัน เฉลย เพื่อครูและนักเรียนจะได้ทราบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนว่า ได้ผลมากน้อยเพียงใดไปพร้อม ๆ กัน

๓. การประเมินผลหลังเรียน สามารถทำได้ ๒ ลักษณะ คือ ประเมินหลังจากที่ครูทำการสอนจบไป แล้ว ๑ ชั่วโมง หรือ ๑ หน่วยการเรียนรู้ เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาและวิธีทดสอบไว้ให้พร้อมกับการทดสอบ ครั้งต่อไป และประเมินเมื่อเรียนครบหลักสูตรเป็นการทดสอบความรู้ทั้งหมดที่นักเรียนได้เรียนมาแล้ว ว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติให้ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยทั่วไปมีวิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่ใช้ในการเก็บ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนหลายประเภท ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการวัดว่าจะนำไปใช้ เพื่อทำอะไร ครูสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการสอนแต่ละครั้งได้ วิธีการและเครื่องมือวัด และประเมินผลการเรียนรู้มี ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑. รูปแบบที่เป็นทางการ เป็นการวัดและประเมินผลโดยการทดสอบ และใช้แบบทดสอบหรือแบบ วัดที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น การเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ในการวัดและประเมินผลเป็นคะแนน แล้วนำไปใช้ในการ เปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบก่อนและหลัง เปรียบเทียบเพื่อดูพัฒนาการ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ เมื่อสิ้นสุด การสอน วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบที่เป็นทางการเหมาะสำหรับการประเมินเพื่อตัดสินผล มากกว่าการใช้เพื่อการประเมินพัฒนาการของนักเรียน หรือหาจุดบกพร่องสำหรับนำไปปรับปรุงการเรียน การสอน แม้การวัดและประเมินผลรูปแบบนี้ซึ่งให้ข้อมูลสารสนเทศเชิงปริมาณจะสะดวกแก่การนำไปใช้ แต่ก็มีข้อควรคำนึงคือ เครื่องมือควรมีความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น

๒. รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เป็นการได้มาซึ่งข้อมูลการเรียนรู้รายบุคคล จากแหล่งข้อมูลที่ หลากหลายซึ่งครูเก็บรวบรวมตลอดเวลา เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาความพร้อมและพัฒนาการของ นักเรียน เพื่อใช้แก้ปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียน ปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสม ลักษณะของข้อมูลที่ ได้ นอกจากที่เป็นตัวเลขแล้ว อาจเป็นข้อมูลบรรยายลักษณะพฤติกรรมที่ครูเฝ้าสังเกต หรือเป็นผลการ เรียนรู้ในลักษณะคำอธิบายระดับพัฒนาการ จุดแข็ง จุดอ่อน หรือปัญหาของนักเรียนที่พบจากการสังเกต การสัมภาษณ์ หรือวิธีการอื่น ๆ การวัดและประเมินผลรูปแบบนี้เหมาะที่จะใช้เป็นข้อมูลพัฒนาการเรียนรู็ รายบุคคลช่วยให้ครูเข้าใจนักเรียนอย่างลึกซึ้ง

วิธีดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้

๑. การสังเกตพฤติกรรม เป็นการเก็บข้อมูลจากการปฏิบัติกิจกรรมของนักเรียน ซึ่งผู้สังเกตสามารถทำได้ตลอดเวลา แต่มีข้อควรคำนึงถึงคือ ไม่ควรขัดจังหวะขณะทำงานหรือขณะคิดในการเก็บข้อมูล อาจมีเครื่องมือช่วยในการเก็บในหลายลักษณะ แล้วแต่ลักษณะข้อมูลและการใช้ประโยชน์ เช่น สมุดจดบันทึกแบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า

๒. การสอบปากเปล่า ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่แสดงออกด้วยการพูด ตอบประเด็นคำถามที่ครูเป็นผู้กำหนดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนรู้

๓. การพูดคุย เป็นการสื่อสาร ๒ ทางระหว่างนักเรียนกับครู สามารถทำเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มได้ การพูดคุยจะช่วยให้ครูติดตามตรวจสอบว่านักเรียนเกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด เหมาะสมสำหรับเป็นข้อมูลที่ใช้พัฒนาการเรียนรู้

๔. การใช้คำถาม การใช้คำถามเป็นเรื่องปกติในการจัดการเรียนรู้ แต่ถ้าเป็นคำถามที่ง่าย ๆ ไม่ท้าทาย ไม่สามารถทำให้นักเรียนเรียนรู้และเข้าใจการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งได้ การใช้คำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่มีประสิทธิภาพ แม้จะเป็นเรื่องยาก แต่พัฒนาได้ โดยครูต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการประเมินในชั้นเรียนที่เข้มข้นมากขึ้น มีวิธีการฝึกการใช้คำถามให้มีประสิทธิภาพ ๕ วิธีการ ดังนี้

๔.๑ คำถามที่ให้คำตอบที่เป็นไปได้หลากหลายคำตอบ คำถามแบบนี้ทำให้นักเรียนต้องคิด ต้องตัดสินใจว่า คำตอบใดถูกหรือใกล้เคียงที่สุด เพราะเหตุใด และไม่ถูกต้องเพราะเหตุใด คำถามแบบนี้ทำให้นักเรียนมีวิธีการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

๔.๒ คำถามที่เป็นประโยชน์บอกเล่า เพื่อให้นักเรียนเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย พร้อมเหตุผล การใช้วิธีการนี้นักเรียนต้องใช้ความคิดที่สูงกว่าวิธีแรก เพราะนักเรียนจะต้องยกตัวอย่างสนับสนุนความคิดเห็นตัวเอง นักเรียนจะได้ฝึกสะท้อนความคิดเห็น และมีการพัฒนาการด้านการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของตนเองผ่านกระบวนการอภิปราย และเป็นการใช้ข้อมูลเพื่อการพัฒนาแก่ทุกคนในชั้นเรียน

๔.๓ หาสิ่งที่ตรงกันข้าม หรือสิ่งที่ใช่ (ถูก) สิ่งที่ไม่ใช่ (ไม่ถูก) และถามเหตุผล เช่น ลักษณะคำถาม ทำไม ทำอย่างนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ทำไม ทำเช่นนี้จึงเป็นผลลบ ที่เป็นผลบวกเป็นเช่นไร วิธีการนี้เหมาะกับการทำงานเป็นคู่ หรือเป็นกลุ่มย่อย

๔.๔ ให้คำตอบเป็นประเด็นสรุป แล้วตั้งคำถามให้นักเรียนคิดที่มาของคำตอบ

๔.๕ ตั้งคำถามจากจุดที่เห็นต่าง โดยกำหนดประเด็นให้ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การอธิบาย และการอภิปรายโต้แย้งเชิงลึก เหมาะที่จะใช้อภิปรายประเด็นที่เกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเชิงจริยธรรม เป็นต้น

๕. การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ เป็นการเขียนตอบกระทู้หรือคำถามของครู ช่วยให้ครูทราบความก้าวหน้าของผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๖. การประเมินการปฏิบัติ เป็นวิธีการประเมินงานหรือกิจกรรมที่ครูมอบหมายให้นักเรียนปฏิบัติ ซึ่งการประเมินลักษณะนี้จะประเมินใน ๒ ประเด็นหลัก คือ การประเมินภาระงาน หรือกิจกรรม และเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics) การประเมินการปฏิบัติอาจปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะงานหรือประเภทกิจกรรมดังนี้

๖.๑ ภาระงานหรือกิจกรรมที่เน้นขั้นตอนการปฏิบัติและผลงาน เช่น การจัดนิทรรศการ การนำเสนอ การสำรวจ การประดิษฐ์ การจัดทำแบบจำลอง การแสดงละคร ฯลฯ ครูจะต้องสังเกตและประเมินวิธีการทำงานที่เป็นขั้นตอนและผลงานของนักเรียน

๖.๒ ภาระงานหรือกิจกรรมที่เน้นการสร้างลักษณะนิสัย เช่น การรักษาความสะอาด การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรักษาสาธารณสมบัติต่าง ๆ กิจกรรมหน้าเสาธง ลักษณะการประเมิน เป็นการประเมินด้วยการสังเกตและจดบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับนักเรียน

๖.๓ ภาระงานที่มีลักษณะประเมินโครงการหรือโครงงาน ภาระงานนี้เป็นกิจกรรมที่เป็นขั้นตอนการปฏิบัติงาน ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินการมาก ดังนั้น การประเมินจึงควรมีการประเมินเป็นระยะ ๆ เช่น ระยะก่อนดำเนินการ เป็นการประเมินเพื่อเตรียมความพร้อมการดำเนินการและความเป็นไปได้ขณะดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ เป็นการประเมินการปฏิบัติจริงตามแผน วิธีการ และขั้นตอนที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามแผนให้แก้ไขปรับปรุงระหว่างปฏิบัติ สำหรับการประเมินระยะสิ้นสุดโครงการหรือโครงงาน เป็นการประเมินผลงาน ผลกระทบ และวิธีการนำเสนอผลการดำเนินงาน

๖.๔ ภาระงานที่เน้นผลผลิต การประเมินในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินคุณภาพของผลงาน ซึ่งจะเห็นได้จากการนำเสนอแผนผังความคิด แผนผังการทำงาน แผนที่ แผนภูมิ กราฟ ตาราง เป็นต้น โดยอาจต้องใช้เครื่องเก็บข้อมูลประกอบการประเมินควบคู่ไปด้วย เช่น แบบบันทึกพฤติกรรม แบบมาตราส่วนประมาณค่า แบบตรวจสอบรายงาน แบบบันทึกผลการปฏิบัติงาน

๗. การประเมินโดยแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment) การประเมินในลักษณะนี้เป็นการประเมินชิ้นงานที่สะท้อนความก้าวหน้าและความสำเร็จของนักเรียน ที่เก็บรวบรวมไว้ในแฟ้มสะสมผลงาน หากเป็นแฟ้มสะสมผลงานดีเด่น นักเรียนต้องแสดงความคิดเห็นหรือเหตุผลที่เลือกผลงานนั้นเก็บไว้ตามวัตถุประสงค์ของแฟ้มสะสมผลงาน

๘. การวัดและประเมินผลด้วยแบบทดสอบ การวัดและประเมินผลแบบนี้ครูจะเลือกสร้างแบบทดสอบ โดยเน้นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินผลนั้น ๆ เช่น แบบทดสอบแบบเลือกตอบ แบบเติมคำ แบบความเรียง แบบเขียนตอบ ทั้งนี้แบบทดสอบที่จะใช้ต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง และมีความเชื่อมั่น

๙. การประเมินด้านความรู้สึนึกคิด เป็นการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะ และเจตคติ ที่ควรปลูกฝังในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีลำดับการวัดและประเมินผลจากขั้นต่ำสุดไปสูงสุดดังนี้

ขั้นรับรู้ เป็นการประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกว่า รู้จัก เต็มใจ สนใจ

ขั้นตอบสนอง เป็นการประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกว่า เชื่อฟัง ทำตาม อาสาทำ พอใจที่จะทำ

ขั้นเห็นคุณค่า (ค่านิยม) เป็นการประเมินพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งความเชื่อ ซึ่งแสดงออก โดยการกระทำหรือปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ ยกล่องชมเชย สนับสนุน ช่วยเหลือ หรือทำกิจกรรมที่ตรงกับความเชื่อของตน ทำด้วยความเชื่อมั่น ศรัทธา และปฏิเสธที่จะทำในสิ่งที่ขัดแย้งตามความเชื่อของตน

ขั้นจัดระบบคุณค่า เป็นการประเมินพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรม อภิปราย เปรียบเทียบ จนเกิดอุดมการณ์ในความคิดของตนเอง

ขั้นสร้างคุณลักษณะ เป็นการประเมินพฤติกรรมที่มีแนวโน้มว่า จะประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นอยู่เสมอในสถานการณ์เดียวกัน จนเกิดเป็นอุปนิสัย

๑๐. การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้น เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน จึงควรใช้การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) ร่วมกับการประเมินด้วยวิธีการอื่น การรายงานควรสะท้อนสภาพความเป็นจริง หรือใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากกว่าเป็นการปฏิบัติกิจกรรมทั่ว ๆ ไป ดังนั้น การประเมินตามสภาพจริงจึงควรมีการออกแบบการเรียนรู้และประเมินผลไปด้วยกัน ตลอดจนกำหนดเกณฑ์การประเมินให้สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง มีวิธีการวัดและประเมินผล โดยยึดเนื้อหาสาระจากผลการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดไว้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านเจตคติ ครูจะต้องนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งต้องครอบคลุมทั้ง ๓ ด้านดังกล่าวให้มีความหลากหลายในรูปแบบของการวัดและประเมินผล ครูควรพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตน และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อให้ได้รับการพัฒนาที่เต็มตามศักยภาพ ดังนี้

๑. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านความรู้ ความรู้ที่นักเรียนพึงมี มีทั้งด้านความรู้เชิงเนื้อหา เชิงกระบวนการ และเจตคติ

ตัวอย่าง ความรู้เชิงเนื้อหา เช่น ความรู้ด้านการเมืองการปกครองของประเทศไทย ประกอบด้วยระบอบการเมืองการปกครอง สิทธิเด็ก/สิทธิมนุษยชน

ตัวอย่าง ความรู้เชิงกระบวนการ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้อ การแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล การยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรม การทำงานร่วมกับผู้อื่น ความสามารถในการนำเสนอปัญหาและแสดงความคิดเห็น

ตัวอย่าง ความรู้ด้านเจตคติ เช่น ความภูมิใจในความเป็นไทย ความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ วิถีประชาธิปไตยในการดำเนินชีวิต

๒. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านทักษะ/กระบวนการ เป็นการวัดและประเมินผลที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง วิธีการวัดและประเมินผล จึงควรวัดความสามารถในการทำงานและการแสดงออกที่มีความคล่องแคล่ว ภายใต้อาณัติและเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด โดยวัดทั้งวิธีการ (Process) และผลงาน (Product) ที่นักเรียนกระทำและแสดงออก มีวิธีการวัดและประเมินผลที่ครูสามารถเลือกใช้ได้หลากหลายวิธี ดังนี้

๒.๑ การสังเกตพฤติกรรม มีทั้งระบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นิยมใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า

๒.๒ การทดสอบภาคปฏิบัติ เมื่อต้องการวัดทักษะการปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยให้นักเรียนเขียนตอบ หรือเป็นข้อความเลือกตอบ

๒.๔ การสร้างสถานการณ์จำลอง ใช้เมื่อครูไม่สามารถนำนักเรียนไปทดสอบภาคปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้ จึงกำหนดสถานการณ์ขึ้น

๒.๕ เพิ่มสะสมผลงาน เหมาะสำหรับการประเมินภาพรวม เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนสามารถนำทักษะต่าง ๆ ไปบูรณาการใช้ได้อย่างกลมกลืน เป็นธรรมชาติสอดคล้องกับชีวิตจริง

๒.๖ การบันทึกพฤติกรรม การวัดและประเมินผลวิธีนี้ใช้เมื่อต้องการให้นักเรียนบรรยายพฤติกรรมของตนเองและเพื่อนขณะเข้าร่วมกิจกรรมเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือทำการบันทึกเมื่อออกภาคสนาม โดยให้นักเรียนจดบันทึก รายงานความสามารถ ความคิดเห็น และความประทับใจของตนเอง ของเพื่อน และของกลุ่ม

๓. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านเจตคติ การวัดเจตคติต้องใช้เทคนิคแตกต่างจากการวัดความรู้และการวัดทักษะ/กระบวนการ เทคนิคการวัดเจตคติ ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ควรใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การตอบคำถามสั้น ๆ การให้แสดงถึงอุดมคติ การสำรวจโดยครู การสังเกต การสอบถาม การสัมภาษณ์ การประเมินตนเอง การวัดเจตคติเป็นการใช้เทคนิคเพื่อค้นหาว่านักเรียนชอบอะไร มากกว่าอะไร ผลที่ได้จากการวัดเจตคติจะไม่ได้สรุปตามความคิดเห็นของนักเรียนเพียงคนเดียว หรือนักเรียนจำนวนน้อย แต่สรุปจากความคิดเห็นของนักเรียนทั้งหมด หรือโดยส่วนรวมของชั้นเรียน เครื่องมือวัดเจตคติจึงควรสร้างขึ้นมาเองโดยครู

การวัดเจตคติควรมีค่าชี้แจงในการทำเครื่องมือที่ชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจและสั้น ๆ ใช้เวลาไม่มากนัก การวัดเจตคติมีเทคนิคในการวัด ซึ่งทำได้หลายวิธี ดังนี้

๓.๑ การวัดและประเมินผลด้วยครู โดยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกผลการสังเกต การสอบถาม การประเมินตนเอง การสำรวจพฤติกรรม การวัดความคิดเห็น การวัดเจตคติ การวัดสถานการณ์

๓.๒ การเขียนตอบรายบุคคล

๓.๓ การใช้มาตราส่วนประมาณค่า

๓.๔ การตรวจสอบรายการ

๓.๕ การประเมินโดยครู เพื่อน พ่อ แม่ และผู้ปกครอง

การประเมินด้านเจตคติเน้นการประเมินที่หลากหลาย สอดคล้องกับคุณลักษณะ/ตัวชี้วัด และตามสภาพจริง สะท้อนเจตคติหรือความคิดเห็นและความรู้สึกที่แท้จริง

ตัวอย่างการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้านเจตคติ ดูรายละเอียดในตอนที่ ๓

เกณฑ์การตัดสินผลการเรียนรู้

การประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง คิดเป็นสัดส่วนคะแนนระหว่างเรียนกับคะแนนปลายปี/ปลายภาค โดยให้ความสำคัญของคะแนนระหว่างเรียนมากกว่าคะแนนปลายปี/ปลายภาค เช่น ๖๐:๔๐ ๗๐:๓๐ ๘๐:๒๐ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานศึกษาว่าจะกำหนดสัดส่วนแบบใด

ตัวอย่าง การคิดสัดส่วนคะแนนเป็น ๗๐:๓๐ หมายถึง คะแนนระหว่างเรียน ๗๐ คะแนน และคะแนนปลายปี/ปลายภาค ๓๐ คะแนน ดังนี้

สัดส่วนคะแนน ๓๐ : ๓๐	
คะแนนระหว่างเรียน	๓๐ คะแนน
๑. คะแนนตามผลการเรียนรู้ทุกข้อ	๓๐ คะแนน
๒. คะแนนวัดผลกลางปี/กลางภาค ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	๓๐ คะแนน
๓. คะแนนคุณลักษณะอันพึงประสงค์	๑๐ คะแนน
คะแนนปลายปี/ปลายภาค	๓๐ คะแนน

การตัดสินผลการเรียน ใช้ระบบผ่านและไม่ผ่าน โดยกำหนดเกณฑ์การตัดสินผ่านที่ร้อยละ ๕๐ จากนั้นจึงให้ระดับผลการเรียนที่ผ่านเป็นระบบต่าง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด ได้แก่ ระบบตัวเลข ระบบตัวอักษร ระบบร้อยละ และระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน

ระบบตัวเลข	ระบบตัวอักษร	ระบบร้อยละ	ระบบที่ใช้คำสำคัญสะท้อนมาตรฐาน		
			๕ ระดับ	๔ ระดับ	๒ ระดับ
๔	A	๘๐-๑๐๐	ดีเยี่ยม	ดีเยี่ยม	ผ่าน
๓.๕	B+	๗๕-๗๙	ดี	ดี	
๓	B	๗๐-๗๔			
๒.๕	C+	๖๕-๖๙	พอใช้		
๒	C	๖๐-๖๔			
๑.๕	D+	๕๕-๕๙	ผ่าน	ผ่าน	
๑	D	๕๐-๕๔			
๐	F	๐-๔๙	ไม่ผ่าน	ไม่ผ่าน	ไม่ผ่าน

๗. คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑-๒ ม.๔-๖

คำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติม

ส๓๐๒__ หน้าที่พลเมือง ๑ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ๒๐ ชั่วโมง / ภาค ๐.๕ หน่วยกิต

ส๓๐๒__ หน้าที่พลเมือง ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ ๒๐ ชั่วโมง / ภาค ๐.๕ หน่วยกิต

.....
มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์และเผยแพร่มรดกไทยสู่สาธารณะ ในเรื่องการแสดง
ความเคารพ การสนทนา การแต่งกาย การมีสัมมาคารวะ เห็นคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน ประยุกต์และเผยแพร่

ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง ในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ในเรื่องความอดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่

ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และสนับสนุนให้ผู้อื่นแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ประยูคต์ และเผยแผ่พระบรมราโชวาท ในเรื่องการมีระเบียบวินัย ความสามัคคี หลักการทรงงาน ในเรื่องระบอบประชาธิปไตย ไม่ติดตำรา บริการรวมที่จุดเดียว ใช้อัตราธรรมปราบปราม และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง ในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่

ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย ในเรื่อง การเป็นผู้นำและการเป็นสมาชิกที่ดี การใช้สิทธิและหน้าที่ การใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ ความกล้าหาญทางจริยธรรม การเสนอแนะทางการแก้ปัญหาสังคมต่อสาธารณะ การติดตามและประเมินข่าวสารทางการเมือง และการรู้เท่าทันสื่อ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ประยูคต์ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจ มีส่วนร่วมและตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณ รู้ทันข่าวสารและรู้ทันสื่อ คาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูล ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง ในเรื่องความอดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ และยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

ยอมรับในอัตลักษณ์และเคารพความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันด้วยการเคารพซึ่งกันและกัน ไม่แสดงกิริยาและวาจาดูหมิ่นผู้อื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปัน ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง ในเรื่องความอดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ และยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

โดยใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการเผชิญสถานการณ์ และกระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสืบเสาะหาความรู้

เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่ดีของคนไทย ภาควุฒิจาในความเป็นไทย แสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ จัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และมีวินัยในตนเอง

ผลการเรียนรู้

๑. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์ และเผยแพร่มรดกไทยสู่สาธารณะ
๒. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน ประยูคต์ และเผยแผ่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย
๓. เป็นแบบอย่าง มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และสนับสนุนให้ผู้อื่นแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
๔. เป็นแบบอย่าง ประยูคต์และเผยแผ่ พระบรมราโชวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๕. เป็นแบบอย่างและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้อื่นเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
๖. ประยูคต์ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการวิพากษ์ประเด็นนโยบายสาธารณะที่ตนสนใจ

๙. มีส่วนร่วมและตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณ
๙. รู้ทันข่าวสารและรู้ทันสื่อ
๙. คาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูล
๑๐. ยอมรับในอัตลักษณ์และความเคารพความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม
๑๑. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน
๑๒. ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง

รวมทั้งหมด ๑๒ ผลการเรียนรู้

๙. โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑-๒ ม.๔-๖

โครงสร้างรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑-๒ ม.๔-๖

หน่วยการเรียนรู้ที่	ชื่อหน่วยการเรียนรู้	ผลการเรียนรู้/ข้อที่	เวลา (ชั่วโมง)	น้ำหนัก (คะแนน)
๑	ความเป็นไทย	๑ ๒ ๑๒	๑๐	๒๕
๒	รักษาดินแดนในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	๓ ๑๒	๖	๑๕
๓	พระบรมราชวาทและหลักการทรงงาน	๔ ๑๒	๔	๑๐
๔	พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยฯ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๒	๑๐	๒๕
๕	การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความ หลากหลาย	๑๐ ๑๑ ๑๒	๑๐	๒๕
ระหว่างปี				๗๐
กลางปี / ปลายปี				๓๐
รวม			๔๐	๑๐๐

๙. โครงสร้างเวลาเรียน รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑-๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

หน้าที่พลเมือง ๑

ชั่วโมงที่ ๑	ปฐมนิเทศ ข้อตกลงการเรียนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ๑-๒ ม.๔-๖	๑	ชั่วโมง
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑	ความเป็นไทย	๕	ชั่วโมง
ชั่วโมงที่ ๒	๑. มารยาทไทย		
	๑.๑ การแสดงความเคารพ		
ชั่วโมงที่ ๓	๑.๒ การสนทนา		

ชั่วโมงที่ ๔	๑.๒	การแต่งกาย	
ชั่วโมงที่ ๕	๑.๒	การมีสัมมาคารวะ	
ชั่วโมงที่ ๖	๒	ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	
	๒.๑	ขนบธรรมเนียมประเพณี	
ชั่วโมงที่ ๗	๒.๒	ศิลปวัฒนธรรม	
ชั่วโมงที่ ๘	๒.๓	ภูมิปัญญาไทย	
ชั่วโมงที่ ๙		ความมีวินัยในตนเองในการแสดงออกความเป็นไทย	
ชั่วโมงที่ ๑๐		กิจกรรมบูรณาการ ทบทวน และโครงการ	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒		รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา	
		และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	๖ ชั่วโมง
ชั่วโมงที่ ๑๑	๑.	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงความรักชาติ	
	๑.๑	เรียนรู้ความเป็นมาของธงชาติไทย	
	๑.๒	ให้ความสำคัญต่อสัญลักษณ์เกี่ยวกับชาติ	
ชั่วโมงที่ ๑๒	๑.๓	ร่วมร้องเพลงปลุกใจให้รักชาติ	
	๑.๔	มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับชาติ	
	๑.๕	ประดับธงชาติ	
ชั่วโมงที่ ๑๓	๒.	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในศาสนา	
ชั่วโมงที่ ๑๔	๓.	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึงการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	
	๓.๑	เรียนรู้พระราชกรณียกิจ	
	๓.๒	ยืนตรงแสดงความเคารพและร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี	
	๓.๓	ฝักร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี	
	๓.๔	เคารพพระบรมฉายาลักษณ์	
ชั่วโมงที่ ๑๕	๓.๕	ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	
	๓.๖	น้อมนำพระบรมราโชวาทสู่วิถีการปฏิบัติ	
	๓.๗	ร่วมจัดกิจกรรมแสดงความจงรักภักดี	
ชั่วโมงที่ ๑๖		กิจกรรมบูรณาการ ทบทวน และโครงการ	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓		พระบรมราโชวาทและหลักการทรงงาน	๔ ชั่วโมง
ชั่วโมงที่ ๑๗	๑.	พระบรมราโชวาท	
	๑.๑	ความมีระเบียบวินัย	
	๑.๒	ความสามัคคี	
ชั่วโมงที่ ๑๘	๒.	หลักการทรงงาน	
	๒.๑	ระเบิดจากข้างใน	
	๒.๒	ไม่ติดตำรา	
ชั่วโมงที่ ๑๙	๒.๓	บริการรวมที่จุดเดียว	

	๒.๔	ใช้ธรรมปราอธรรม	
ชั่วโมงที่ ๒๐		กิจกรรมบูรณาการ ทบทวน และโครงการ และทดสอบกลางปี	
หน้าที่พลเมือง ๒			
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔		พลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย	
		อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข	๑๑ ชั่วโมง
ชั่วโมงที่ ๒๑	๑.	พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	
ชั่วโมงที่ ๒๒	๑.๑	การเป็นผู้นำและการเป็นสมาชิกที่ดี	
ชั่วโมงที่ ๒๓	๑.๒	การใช้สิทธิและหน้าที่	
	๑.๓	การใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ	
ชั่วโมงที่ ๒๔	๑.๔	ความกล้าหาญทางจริยธรรม	
	๑.๕	การเสนอแนะทางการแก้ปัญหาสังคมต่อสาธารณะ	
ชั่วโมงที่ ๒๕	๑.๖	การติดตามและประเมินข่าวสารทางการเมือง และการรู้เท่าทันสื่อ	
	๑.๗	การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง	
ชั่วโมงที่ ๒๖	๒.	การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง	
ชั่วโมงที่ ๒๗	๒.๑	ใช้กระบวนการประชาธิปไตยในการวิพากษ์นโยบายสาธารณะ	
ชั่วโมงที่ ๒๘	๒.๒	การมีส่วนร่วมและการตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณ	
ชั่วโมงที่ ๒๙	๒.๓	การรู้ทันข่าวสารและการรู้ทันสื่อ	
	๒.๔	การคาดการณ์เหตุการณ์ล่วงหน้าบนพื้นฐานของข้อมูล	
ชั่วโมงที่ ๓๐		ความมีวินัยในตนเองในการเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตย	
ชั่วโมงที่ ๓๑		กิจกรรมบูรณาการ ทบทวน และโครงการ	
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕		ความปรองดอง สมานฉันท์	๕ ชั่วโมง
ชั่วโมงที่ ๓๒	๑.	อัตลักษณ์และความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม	
	๑.๑	อัตลักษณ์ในสังคมพหุวัฒนธรรม	
	๑.๒	ความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม	
ชั่วโมงที่ ๓๓	๑.๒.๑	ชาติพันธุ์ของประชากร	
ชั่วโมงที่ ๓๔	๑.๒.๒	ภาษา	
ชั่วโมงที่ ๓๕	๑.๒.๓	ศาสนา	
ชั่วโมงที่ ๓๖	๑.๒.๔	วัฒนธรรม	
ชั่วโมงที่ ๓๗	๒.	การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน	
ชั่วโมงที่ ๓๘		ความมีวินัยในตนเองเพื่อความปรองดอง สมานฉันท์	
ชั่วโมงที่ ๓๙		กิจกรรมบูรณาการ ทบทวน และโครงการ	
ชั่วโมงที่ ๔๐		ทดสอบปลายปี	